

De open samenleving en haar vijanden

Derde druk, 2009

© Nederlandse vertaling: Hessel Daalder en Steven Van Luchene

© Inleiding bij de eerste druk: Arjen Fortuin

© Inleiding bij de derde druk: Guy Verhofstadt

Vormgeving: Marc Suvaal

Nederlandse rechten Lemniscaat b.v., Rotterdam 2007

ISBN 978 90 477 0217 7

© 1962, 1966 Karl Raimund Popper

© 1995 The Estate of Karl Raimund Popper

Oorspronkelijke titel: *The Open Society and Its Enemies*.

Volume One: The Spell of Plato. Volume Two: Hegel and Marx

Published by arrangement with Routledge, an imprint of the
Taylor & Francis Group

First published in two volumes 1945 by Routledge & Kegan Paul Ltd.

One-volume edition published 1995. First published in Routledge Classics
2003 by Routledge

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt
door middel van druk, fotokopie, microfilm, geluidsband of op welke andere
wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Druk: Drukkerij Wilco, Amersfoort

Bindwerk: Jansenbinders, Leiden

*Dit boek is gedrukt op milieuvriendelijk, chloorvrij gebleekt en
verouderingsbestendig papier en geproduceerd in de Benelux, waardoor
onnodig milieuverontreinigend transport is vermeden.*

Karl Popper

De open samenleving en haar vijanden

DEEL I *De betovering van Plato*

DEEL II *Hegel en Marx*

Vertaald door Hessel Daalder
en Steven Van Luchene

Met inleidingen van Guy Verhofstadt
en Arjen Fortuin

LEMNISCAAT

Inhoud

Popper wijst de weg met zijn kritische methode Inleiding bij de derde druk door Guy Verhofstadt	i
De nabijheid van de vijand Inleiding bij de eerste druk door Arjen Fortuin	7
De open samenleving en haar vijanden	13
Voorwoord bij de eerste druk	17
Voorwoord bij de tweede druk	19
Dankwoord	21
DEEL I De betovering van Plato	23
Inleiding	25
De mythe van de oorsprong en lotsbestemming	33
1 Historicisme en de mythe van de lotsbestemming	35
2 Heraclitus	39
3 Plato's Ideeënleer	47
Plato's beschrijvende sociologie	63
4 Verandering en rust	65
5 Natuur en conventie	87
Plato's politieke programma	115
6 Totalitaire rechtvaardigheid	117
7 Het principe van het leiderschap	151
8 De koning-filosoof	169
9 Estheticisme, perfectionisme, utopisme	187

De achtergrond van Plato's aanval	199
10 De open samenleving en haar vijanden	201
DEEL II Hegel en Marx	233
De opkomst van de orakelfilosofie	237
11 De aristotelische wortels van het hegelianisme	239
12 Hegel en het nieuwe tribalisme	265
Marx' methode	317
13 Marx' sociologische determinisme	319
14 De autonomie van de sociologie	329
15 Het economisch historicisme	341
16 De klassen	351
17 Het rechtssysteem en het sociale systeem	359
Marx' profetie	377
18 De komst van het socialisme	379
19 De sociale revolutie	391
20 Het kapitalisme en zijn lot	411
21 Een evaluatie van de profetie	437
Marx' ethiek	443
22 De morele theorie van het historicisme	445
De nasleep	459
23 De kennissociologie	461
24 De orakelfilosofie en de revolte tegen de rede	473
Conclusie	507
25 Heeft de geschiedenis zin?	509
Noten	531
Addenda	843
Personenregister	895
Zakenregister	907
Nawoord van de uitgever	937
Verantwoording van de vertalers	939

De nabijheid van de vijand¹

Inleiding bij de eerste druk door Arjen Fortuin²

7

Een telegram van drie woorden bracht Karl Popper in 1943 bijna in de problemen. 'Vind vijanden beter', had hij zijn uitgever geschreven, waardoor een Britse censor meende van doen te hebben met een bericht van een heimelijke nazi-sympathisant. Niets was minder waar: in het telegram maakte Popper slechts bezwaar tegen het voornemen van Routledge om zijn manuscript uit te brengen als *The Open Society and Its Opponents*. Het laatste woord was hem te gematigd. Popper schreef niet tegen een 'tegenstander', maar tegen de 'vijand'.

De publicatie van *The Open Society and Its Enemies*, zoals het boek in 1945 van de persen rolde, was een zaak van levensbelang voor Popper (1902-1994). In 1937 was de in Wenen geboren filosoof naar een Nieuw-Zeelandse universiteit vertrokken. Een halve aardbol van het brandende Europa verwijderd, schreef hij zijn verdediging van de 'open', democratische samenleving, met een radicale aanval op de wortels van het kwaad: de totalitaire tendensen in het werk van Plato, Hegel en Marx.

In een bijdrage aan de bundel *Popper's Open Society after 50 Years: The Continuing Relevance of Karl Popper* (Routledge, 1999) vertelt kunsthistoricus Ernst Gombrich (1909-2001) over de publicatie van het manuscript. In 1943 schreef Popper zijn vriend Gombrich in Londen over wat toen nog *A Social Philosophy for Everyman* heette. 'Ik meen dat dit boek actueel is en dat publicatie ervan dringend is, voor zover men dat kan zeggen in een tijd waarin het enige werkelijk dringende het winnen van de oorlog is.' Al had het daar wel mee te maken, schreef Popper: 'Het probeert bij te dragen aan het begrip van de totalitaire aanval op de beschaving en wil laten zien dat die aanval even oud is als onze democratische beschaving zelf.'

In *The Open Society* beschreef Popper die aanval niet als een aanval van buitenaf, maar als een reactionaire kracht die de democratische beschaving van binnenuit ondermijnt. Een citaat uit de inleiding: '[Dit boek] probeert te bewijzen dat die beschaving nog niet volledig is gekomen van de schok die met haar geboorte gepaard ging – de overgang van de tribale of "gesloten samenleving" met haar geloof in magische krachten naar de "open samenleving" waarin de kritische vermogens van de

mens vrij spel krijgen. Het poogt aan te tonen dat de schok van die overgang een van de factoren is die de weg hebben vrijgemaakt voor reactionaire bewegingen die geprobeerd hebben, en nog steeds proberen, de beschaving te vernietigen en terug te keren naar het tribalisme. En het suggereert dat wat wij tegenwoordig "totalitarisme" noemen, thuishoort in een traditie die net zo oud of net zo jong is als onze beschaving zelf.'

8 Nadat Gombrich had toegestemd Poppers belangen te behartigen, ontving hij diens zevenhonderd pagina's dikke manuscript met een aanbevelingsbrief, een lijst van zeventien uitgeverij in volgorde van wenselijkheid en nog drie pagina's instructies voor Gombrich zelf. Een week later had Popper de volgorde van de uitgeverijen veranderd. Er volgden nog 95 brieven met aanwijzingen, want nadat Routledge (geen eerste keus) het boek uiteindelijk wilde uitgeven, begon Popper zijn manuscript te herschrijven. Hij verzette zich tegen de suggestie dat zijn boek te ingewikkeld zou zijn voor lezers zonder filosofische scholing: 'Er staat *niets* in de tekst wat zonder de noten moeilijk te begrijpen is.' Ontstelder nog reageerde hij op de suggestie om in de tekst te schrappen: 'Ik ben absoluut tegen inkortingen. [...] Ik weet dat er in dit boek geen pagina te vinden is waarop geen gedachten staan die de moeite waard zijn.' Hij kreeg zijn zin. Bij de publicatie in 1945 kon Popper het resultaat hoogstpersoonlijk komen bewonderen in Londen, waar hij zojuist was benoemd tot hoogleraar aan de London School of Economics.

Zijn polemische boek werd onmiddellijk herkend als een klassieke verdediging van de westerse liberale democratie. In het voorwoord bij de tweede druk schreef Popper dat de toon wellicht wat emotioneler en strenger was geworden doordat het manuscript in oorlogstijd was geschreven. Inderdaad is *De open samenleving en haar vijanden*, zoals de Nederlandse editie heet, een emotioneel en meeslepend boek. Vooral het eerste deel, 'De betovering van Plato', is geschreven met de tomeloze – en machteloze – woede van een balling die uit de verte de beschaving bedreigd ziet.

In het eerste deel wijst hij als voornaamste vijand van de 'open samenleving' het historicisme aan, de gedachte dat in de studie van het verleden historische wetmatigheden te ontdekken zijn en dat de samenleving zou moeten worden ingericht op basis van die vermeende wetten. Poppers houding tegenover het historicisme – waarvan hij de erfenis herkent in het marxisme met zijn wetmatige 'loop van de geschiedenis' – is er een van 'openlijke vijandigheid'. En, schrijft hij, hoezeer hij ook bewondering koestert voor grote delen van het werk van Plato, hij is vastberaden om de misdadige elementen in diens sociale filosofie te vernietigen.

Waarna hij in een weergaloos en ziedend betoog van ruim tweehonderd pagina's precies doet wat hij beloofde. Hij valt de vijand op alle fronten

aan. Plato's ideale staat, zoals beschreven in *De staat* en *De wetten*, is een statische samenleving die onvermijdelijk uitloopt op een systeem dat mogelijke veranderingen onderdrukt. Plato propageert een 'gesloten staat', hij behandelt de burgers als 'menselijk vee' dat een leider behoeft en komt uiteindelijk op de proppen met zichzelf, de filosoof, als de ideale voorman.

In de beschrijving van het onderwijs zoals dat in de ideale staat zou moeten worden gegeven, is een dusdanig centrale rol toegekend aan gehoorzaamheid dat het uitdraait op een aanval op de kritische geest en de vrijheid van meningsuiting. In zo'n 'ideale staat' had Plato's leermeester Socrates zich waarschijnlijk niet eens in het openbaar mogen verdedigen, suggereert Popper vilein. De samenleving waar Plato op mikt, één waarin het staatsbelang geldt als het hoogste goed, komt neer op een terugkeer naar een oude, predemocratische kastenmaatschappij. Maar een dergelijke regressie moet volgens Popper wel rampzalig aflopen: 'Er is geen weg terug naar een harmonische natuurstaat. Als we omkeren, dan moeten we de hele weg gaan – dan moeten we terugkeren tot de beesten.' De nostalgische heimwee naar een ideale staat ontpopt zich als een enkele reis barbaarij.

Popper schuwt weinig middelen in zijn aanval. Hij verwijt Plato retorische trucs die hij vervolgens zelf evenzeer gebruikt, en hij herhaalt zijn stellingname wel erg vaak. Hij schrijft alsof Plato niet alweer zo'n vijftienghonderd jaar dood is, maar nog steeds springlevend én aan de macht. Nu was de vijand in 1943 ook werkelijk aan de macht; Popper noemde *De open samenleving* zijn bijdrage aan de bestrijding van het fascisme.

Vergeleken met de tirade tegen Plato is het tweede deel, 'Hegel en Marx', relatief kalm. Hegel was volgens Popper weliswaar een levensgevaarlijke oplichter, een hysterische geschiedfilosoof die zijn ideeën aanpaste aan de heerser bij wie hij in het gevlij wilde komen, maar na nog geen tachtig bladzijden heeft Popper eigenlijk al niets meer over hem te zeggen. Marx wordt omzichtiger behandeld, ook al omdat Popper Marx ziet als de enige oprechte filosoof onder de vijanden van de open samenleving. Maar uiteindelijk lopen de ook door Popper erkende verdiensten van Marx schipbreuk op diens geloof in historische wetmatigheden.

Omdat Popper, die als scholier in Wenen nog drie maanden overtuigd marxist was, minder woedend is op Marx dan op Plato of Hegel, komt in het laatste deel duidelijk naar voren hoe nauw Poppers politieke filosofie samenhangt met zijn beroemde wetenschapsfilosofie. Al in *Logik der Forschung* (1934) had hij zijn 'falsificatieprincipe' geformuleerd, dat vooral in de sociale wetenschappen nog steeds populair is: de wetenschap moet zich niet inspannen om steeds nieuw bewijsmateriaal te zoeken om een theorie te verifiëren, maar moet juist proberen de eigen hypothesen te

ontkrachten. Alleen door falsificatie komt de wetenschap stapje voor stapje verder. Absolute zekerheid is onhaalbaar, een mens komt nooit verder dan hypothesen.

Ook het marxisme, en elke andere zoektocht naar historische wetmatigheden, kan nooit verder komen dan voorlopige hypothesen, en mag als wereldbeeld nooit boven het recht en belang van het individu worden gesteld. Het voorlopige karakter van alle kennis maakt dat de mogelijkheid tot geleidelijke hervorming en verandering in de samenleving ingebouwd moet zijn. Gesloten wereldbeelden en samenlevingsidealen zijn altijd gevaarlijk: die gedachte ligt ten grondslag aan Poppers kritiek op Marx én aan de woeste aanval op Plato.

10

Religie speelt een ondergeschikte rol in het boek – Popper had vooral te maken met wereldlijk totalitarisme – maar het is niet moeilijk voor te stellen hoe hij de eenentwintigste-eeuwse aanval van het islamitisch fundamentalisme op de westerse ‘open samenleving’ zou hebben beoordeeld. En hij zou even weinig op hebben gehad met het idee dat er zich een botsing van beschavingen aan het voltrekken zou zijn: langs zulke heldere lijnen loopt de geschiedenis niet. Politici moesten volgens Popper dan ook niet beoordeeld worden op hun visie op de toekomst of hun gave om die te voorspellen. Verkiezingen zijn bij hem geen legitimatie voor de volgende regering, maar een beoordeling van de vorige. De westerse democratie moest niet worden verdedigd omdat zij de beste van alle *mogelijke* samenlevingen zou zijn, maar omdat zij de beste van alle *bestaande* samenlevingen was.

The Open Society and Its Enemies werd in meer dan twintig talen vertaald en maakte Popper in één klap wereldberoemd. Maar er kwam ook verzet: vooral zijn onbarmhartige behandeling van Plato werd fel bekritiseerd. Verder dan toegeven dat hij zich misschien wat hard had uitgedrukt, ging Popper echter niet. Over politieke filosofie heeft hij na het succes van *The Open Society* weinig meer gepubliceerd. *The Poverty of Historicism* (vertaald als *De armoede van het historicisme*) verscheen in 1957 in boekvorm, maar dateert feitelijk uit 1944-'45, toen het in drie delen werd uitgebracht in het tijdschrift *Economica*. Poppers naoorlogse boeken gingen voornamelijk over wetenschapsfilosofie, al had het waarschijnlijk veel met zijn nieuw verworven roem te maken dat *Logik der Forschung* in 1959 eindelijk in het Engels werd vertaald. Hierbij dient te worden aangetekend dat Popper zich in de loop der jaren wel degelijk bleef bezighouden met politieke filosofie, zoals te lezen valt in de postuum verschenen bundel *All Life Is Problem Solving* (Routledge, 2001).

Popper werd oud genoeg om de marxistische tijdgeest van de jaren zestig en zeventig te overleven en uiteindelijk in 1989 de val van de Muur mee te maken. Het is dan ook niet verwonderlijk dat in 1995 juist in

Praag een bijeenkomst werd gehouden om de vijftigste verjaardag van *The Open Society* te vieren. Daar werd men, geheel in de geest van de in het jaar daarvoor overleden Popper, aangespoord hem toch vooral te bekritisseren, zo blijkt uit de eerdergenoemde bundel *Popper's Open Society*. Vooral uit de stukken over het voormalige Oostblok spreekt twijfel: de gesloten samenlevingsvorm is verdwenen, maar de nieuwe 'open' samenleving brengt nog lang niet het verhoopte algemene geluk. En het voormalige Britse parlementslid Bryan Magee, een filosoof, moet toegeven dat hoezeer men zich ook achter de ideeën van Popper opstelt, men zich in de alledaagse politiek toch regelmatig schuldig maakt aan vormen van historicisme.

Waarschijnlijk zit de kracht van Poppers betoog in de nabijheid van de vijand. Door met Plato de (ook volgens hemzelf) grootste filosoof uit de geschiedenis te presenteren als een man die ons dreigt terug te leiden naar de dierlijke staat, wordt duidelijk hoe dichtbij het gevaar is. En dus hoe urgent de tegenaanval is als de vijand de kop dreigt op te steken.

De open
samenleving
en haar vijanden

Het zal blijken [...] dat de Erewhoniërs een mak en lijdzaam volk zijn; zij worden gemakkelijk bij de neus genomen en zijn snel bereid het gezond verstand op de schrijn van de logica te offeren als er een filosoof in hun midden opstaat die hen in vervoering brengt [...] door hen ervan te overtuigen dat hun bestaande instellingen niet zijn gegrondvest op de strengste morele principes.

Samuel Butler

In mijn leven heb ik grote mannen gekend en naar vermogen met hen samengewerkt. En toch heb ik nog nooit een plan gezien dat niet werd gewijzigd dankzij de opmerkingen van hen die qua verstand verre ten achter stonden bij hen die de leiding op zich hadden genomen.

Edmund Burke

Voorwoord bij de eerste druk

Als er dit boek harde woorden vallen over sommige van de grootste geestelijke leiders van de mensheid, is dat niet om hen te kleineren. Ik doe dat omdat ik ervan overtuigd ben dat wij – wil onze samenleving overleven – moeten breken met de gewoonte om de groten der aarde te vereren. De groten der aarde kunnen ook grote fouten maken en zoals ik in dit boek heb willen aantonen, hebben sommige van de grootste leiders in het verleden de niet-aflatende aanval op vrijheid en rede gesteund. Hun invloed is te weinig bestreden en blijft diegenen die de beschaving moeten verdedigen, misleiden en verdelen. De verantwoordelijkheid voor deze tragische en mogelijk fatale verdeeldheid komt volledig bij ons te liggen, als wij aarzelen openlijk blijk te geven van onze kritiek op ideeën waarvan ik moet toegeven dat zij een erkend onderdeel van ons intellectuele erfgoed vormen. Als wij ervoor terugdeinzen delen van dat erfgoed te bekritisieren, dan zouden wij er wel eens toe kunnen bijdragen dat het helemaal verloren gaat.

Dit boek is een kritische inleiding in de politieke filosofie en de filosofie van de geschiedenis en gaat in op een aantal principes van sociale reconstructie. Doel en aanpak worden in de 'Inleiding' besproken. Ook al gaat het boek vaak over het verleden, toch zijn de behandelde problemen wel degelijk van onze tijd. Ik heb geprobeerd de zaken zo eenvoudig mogelijk uiteen te zetten, in de hoop helderheid te verschaffen in een materie die ons allen aangaat.

Hoewel het boek niets anders dan een open geest bij de lezer veronderstelt, is mijn doel niet zozeer de behandelde problemen te populariseren, als wel ze op te lossen. In een poging beide te doen, heb ik alle punten van meer gespecialiseerde aard bijeengebracht in de 'Noten' aan het einde van het boek.

Voorwoord bij de tweede druk

Hoewel een groot deel van dit boek al vorm kreeg op een eerder tijdstip, besloot ik definitief tot het schrijven ervan in maart 1938, op de dag dat ik het bericht van de Duitse invasie in Oostenrijk ontving. Het schrijven duurde tot 1943 en het feit dat het grootste deel van het boek werd geschreven tijdens de donkere dagen toen de afloop van de oorlog zeer onzeker was, verklaart gedeeltelijk waarom sommige kritische uitlatingen van toen mij nu emotioneler en scherper voorkomen dan ik wel zou willen. Maar het waren geen tijden om een blad voor de mond te nemen – althans zo voelde ik het toen. Noch de oorlog, noch andere gebeurtenissen uit die tijd worden expliciet in het boek vermeld, maar ik heb een poging gedaan inzicht te krijgen in die gebeurtenissen en hun achtergrond, alsook in een aantal problemen dat zich zou kunnen voordoen als de oorlog eenmaal gewonnen zou zijn. De verwachting dat het marxisme een groot probleem zou worden, was een reden om er ruime aandacht aan te besteden.

Gezien de sombere situatie waarin de wereld zich nu bevindt, kan de indruk ontstaan dat mijn kritiek op het marxisme het belangrijkste deel van het boek vormt. Die indruk is niet geheel onjuist en misschien wel onvermijdelijk, maar de bedoeling van het boek gaat veel verder. Het marxisme is niet meer dan een episode – een van de vele vergissingen die wij hebben gemaakt in onze eeuwige en gevaarlijke strijd voor een betere en vrijere wereld.

Niet onverwacht heb ik van sommigen het verwijt gekregen dat ik Marx te hard heb aangepakt, terwijl anderen mij dan weer veel te mild vonden in vergelijking met de felheid van mijn aanval op Plato. Maar ik acht het nog steeds nodig om Plato uiterst kritisch te benaderen, juist omdat de algemene bewondering voor de 'goddelijke filosoof' een reële grond vindt in zijn overweldigende intellectuele prestaties. Marx is daarentegen al te vaak aangevallen om persoonlijke en morele redenen, zodat er in zijn geval eerder behoefte is aan een strenge rationele kritiek op zijn theorieën, maar dan wel in combinatie met enige sympathie voor het verbaazingwekkende morele en intellectuele appel dat ervan uitgaat. Terecht of ten onrechte had ik het gevoel dat mijn kritiek verpletterend was en dat ik me het daarom kon veroorloven te zoeken naar Marx' ware bijdragen

en hem, wat zijn motieven betreft, het voordeel van de twijfel te gunnen. In ieder geval spreekt het vanzelf dat wij moeten proberen de kracht van een tegenstander te waarderen, als wij hem met succes willen bestrijden. (In 1965 heb ik over dit onderwerp een korte opmerking toegevoegd. Zie 'Addendum VI'.)

Geen enkel boek is ooit helemaal af. Terwijl we eraan werken, ontdekken we steeds weer net genoeg om de pen nog niet te hoeven neerleggen. Wat mijn kritiek op Plato en Marx betreft, was deze onvermijdelijke ervaring niet verwarrender dan gewoonlijk. Maar het merendeel van mijn positieve suggesties en vooral de optimistische sfeer die het hele boek ademt, leken mij in de loop van de naoorlogse jaren steeds naïever. Mijn eigen stem begon te klinken als uit een ver verleden – als de stem van een van die hoopvolle sociale hervormers uit de achttiende of zelfs de zeventiende eeuw.

Maar deze neerslachtige stemming is verdwenen, vooral dankzij een bezoek aan de Verenigde Staten. Nu ben ik blij dat ik mij bij de herziening van het boek heb beperkt tot de toevoeging van nieuw materiaal en de verbetering van materiële en stilistische fouten, en de verleiding heb weerstaan om een somberder toon aan te slaan. Want ondanks de huidige toestand van de wereld ben ik nog even hoopvol als vroeger.

Ik zie nu duidelijker dan ooit tevoren dat zelfs onze grootste moeilijkheden voortspruiten uit iets wat zowel bewonderenswaardig en gezond als gevaarlijk is – uit ons ongeduld om het lot van de medemens te verbeteren. Want die moeilijkheden zijn het bijproduct van wat misschien de grootste van alle morele en geestelijke revoluties uit de geschiedenis is, van een beweging die drie eeuwen geleden begon. Ik heb het over het verlangen van ontelbare naamloze mensen om zichzelf en hun geest te bevrijden van de bevoogding door autoriteit en vooroordeel. Ik heb het ook over hun poging om een open samenleving op te bouwen die de absolute autoriteit van de gevestigde orde en de traditie verwerpt en tegelijkertijd tracht tradities te behouden, te ontwikkelen en te vestigen die wel voldoen aan hun normen op het gebied van vrijheid, menselijkheid en rationele kritiek. Ik heb het over het feit dat zij niet bereid zijn passief toe te kijken en de volledige verantwoordelijkheid voor het reilen en zeilen van de wereld over te laten aan menselijke en bovenmenselijke autoriteiten, en over het feit dat zij de last van de verantwoordelijkheid voor vermijdbaar lijden willen delen en willen meehelpen om dat lijden te vermijden. Die revolutie heeft weerzinwekkende destructieve krachten losgemaakt, maar het is nog niet te laat die te bedwingen.

1950

Dankwoord

Ik wil mijn dank betuigen aan al mijn vrienden die het mij mogelijk hebben gemaakt dit boek te schrijven. Prof. C.G.F. Simkin heeft mij niet alleen geholpen met een eerdere versie, maar heeft mij gedurende bijna vier jaar tijdens uitvoerige discussies de kans gegeven heel wat problemen op te lossen. Dr. Margaret Dalziel heeft mij bijgestaan bij de voorbereiding van verschillende conceptteksten en van het definitieve manuscript. Haar niet-aflatende steun was van onschatbare waarde. Dr. H. Larsens belangstelling voor het thema historicisme vormde een grote stimulans. Prof. T.K. Ewer heeft het manuscript gelezen en heel wat suggesties voor verbetering gedaan.

Veel dank ben ik verschuldigd aan prof. F.A. von Hayek. Zonder zijn belangstelling en steun zou het boek nooit het licht hebben gezien. Prof. E. Gombrich zorgde ervoor dat het boek gepubliceerd werd, een taak die werd bemoeilijkt doordat er in moeilijke omstandigheden tussen Nieuw-Zeeland en Engeland moest worden gecorrespondeerd. Ik kan nauwelijks onder woorden brengen hoeveel dank ik hem verschuldigd ben voor al zijn hulp.

Christchurch, Nieuw-Zeeland, april 1944

Bij de voorbereiding van de herziene druk heb ik veel baat gehad bij de uitvoerige kritische annotatie bij de eerste druk, die mij ter beschikking werd gesteld door prof. Jacob Viner en J.D. Mabbott.

Londen, augustus 1951

In de derde druk is dankzij dr. J. Agassi een zakenregister toegevoegd. Hij heeft ook mijn aandacht gevestigd op verschillende fouten die ik gecorrigeerd heb. Ik ben hem zeer dankbaar voor zijn hulp. Op zes plaatsen heb ik getracht citaten uit en verwijzingen naar Plato's werk te verbeteren en te corrigeren, dit naar aanleiding van de stimulerende en zeer welkome kritiek van Richard Robinson op de Amerikaanse editie van het boek (zie *The Philosophical Review*, dl. 60).

Stanford, Californië, mei 1957

De meeste verbeteringen in de vierde druk zijn te danken aan dr. William W. Bartley en Bryan Magee.

Penn, Buckinghamshire, mei 1961

De vijfde druk bevat enig nieuw historisch materiaal (met name in deel I en in de 'Addenda') en ook een kort nieuw 'Addendum'. Aanvullend materiaal is te vinden in mijn *Conjectures and Refutations*, vooral in de tweede druk (1965). David Miller heeft heel wat fouten ontdekt en verbeterd.

Penn, Buckinghamshire, juli 1965

K.R.P.

DEEL I

De betovering van Plato

Ik wil niet verhehlen dat ik met weerzin neerkijk [...] op die opgeblazen preten- ties die je aantreft in al die boeken vol wijsheid die tegenwoordig in de mode zijn. Ik ben er namelijk zeker van dat [...] de gangbare methoden zullen leiden tot een eindeloze toename van deze dwaasheden en flaters, en dat zelfs de volledige vernietiging van al die ingebeelde inzichten niet zo schadelijk zou zijn als deze onechte wetenschap die zo vervloekt aanstekelijk is.

Kant

In dit boek komen onderwerpen ter sprake die uit de inhoudsopgave wel- licht niet zijn af te lezen.

Het schetst de moeilijkheden waarmee onze beschaving te kampen heeft – een beschaving waarvan misschien gezegd kan worden dat zij streeft naar menselijkheid en redelijkheid, naar gelijkheid en vrijheid; een beschaving die als het ware nog in de kinderschoenen staat en die blijft groeien, ondanks het feit dat zij al zo vaak door de geestelijke leiders van de mensheid werd verraden. Het probeert te bewijzen dat die beschaving nog niet volledig is gekomen van de schok die met haar geboorte gepaard ging – de overgang van de tribale of ‘gesloten samenleving’ met haar ge- loof in magische krachten naar de ‘open samenleving’ waarin de kritische vermogens van de mens vrij spel krijgen. Het poogt aan te tonen dat de schok van die overgang een van de factoren is die de weg hebben vrijge- maakt voor reactionaire bewegingen die geprobeerd hebben, en nog steeds proberen, de beschaving te vernietigen en terug te keren naar het tribalis- me. En het suggereert dat wat wij tegenwoordig ‘totalitarisme’ noemen, thuishoort in een traditie die net zo oud of net zo jong is als onze bescha- ving zelf.

Aldus probeert het bij te dragen tot een beter begrip van het totalitaris- me en van de betekenis van de eeuwige strijd die daartegen gevoerd wordt.

Verder wordt in dit boek nagegaan in hoeverre de kritische en ratione- le methoden van de wetenschap kunnen worden toegepast op de proble- men van de open samenleving. Er wordt een analyse gemaakt van de grondbeginselen van democratische en sociale reconstructie, grondbegin-